

Zwoegen op Barbertje en een droge boterham

HET VERTALERSHUIS

Op de Hindi-vertaling van de *Max Havelaar* wacht in India een leesgraag publiek en I.M. van Connie Palmen wordt in Spanje misschien wel net zo'n succes als *Las Leyes* indertijd. Aan de vertalers, hard aan het werk in het Vertalershuis aan de Van Breestraat, zal het niet liggen.

MAARTJE SOMERS

WIE DE RAMEN openzet in Oud Zuid, hoort nagenoeg alleen maar stilte en dat is wat ze nodig hebben, de vijf vertalers in het vertalershuis, Van Breestraat 19. Het is geen klus waar je actie en lawaai bij kan gebruiken, je moet juist zitvlees hebben en veel concentratie. Maar het grootste voordeel van het pand is natuurlijk dat het in Amsterdam staat. De Spaanse vertaler van Grunbergs *Blauwe Maandagen* kon indertijd naar het Vossiusgymnasium gaan kijken, en meneer Gopinathan, die werkt aan een Hindi-vertaling van de *Max Havelaar*, heeft pelgrimstochten gemaakt naar Lauriergracht no 37.

Het eerste Vertalershuis werd eind jaren tachtig in Duitsland geopend, Nederland volgde in '91, met twee appartementen in de Anthony van Dyckstraat. Het nieuwe Vertalershuis is nu een jaar open; er zijn vijf appartementen waar de vertalers tot maximaal twee maanden achtereen kunnen blijven, met een werkbeurs van tweeduizend gulden per maand. Ze werken er natuurlijk, maar belangrijker is het deelnemen aan het Nederlandse leven en het leggen van contacten, want voor hun buitenlandse uitgever fungeren ze vaak ook zo'n beetje als scouts. De belangstelling is groot, maar je komt er als vertaler niet zomaar in. Kandidaten moeten een vertaalcontract kunnen overleggen, het moet om literair, oorspronkelijk Nederlands werk gaan.

Directeur Peter Bergsma, die zelf vertaalde uit het Frans en Engels, fungeert als vraagbaak. De Duitsers die er werken vergissen zich altijd wel in de beruchte 'valse vrienden': zielig en selig, menigmaal en manchmal. Een netelige kwestie is ook die van de boterham. Het lijkt alsof daarin het beleg is ingegrepen, maar dat is niet zo: op een boterham zit niet automatisch boter. Alleen: waarom spreek je dan toch van een droge boterham? En dan de problemen met namen en merken. Wie was Ti-Ta-Tovenaar, wat is Dreft en wat is in vredesnaam de herkomst van het raadselachtige citaat *Rolt beter, plakt beter, brandt beter*?

Daarover gaan de gesprekken in de keuken. In het Nederlands – de meeste vertalers spreken het uitstekend. Ze werden ooit verliefd op een Nederlandse, groeiden tweetaalig op of kozen op de universiteit voor het Nederlands vanwege de rustige, piepkleine werkgroepjes voor dit buitenissige vak. De fijnere nuance ontgaat ze niet, zelfs de nuances waar Nederlanders zelf geen oog voor hebben. Dat een dialoog op de walleitjes iets anders is dan een dialoog in Oud Zuid, begrijpen we, maar dat er in Amsterdam – Noord inclusief – vijf dialecten worden gesproken, is niet iets wat iedereen zich realiseert.

Een vetpot is het niet, vertalen uit het Nederlands. Wie ervan wil leven, moet alles aanpakken wat voorbij komt, ook administratieve teksten en droge handleidingen. Literatuur ligt nu eenmaal moeilijk. In Ame-

rika gaat het maar bij twee procent van alle literaire boeken om vertaalde literatuur. In Duitsland is dat weliswaar zestig procent, maar daarvan is het gros – negentig procent – dan weer vertaald uit het Engels. Voor de overige talen blijft er dus maar een heel klein nisje over, waarin alleen de meest normale genres, de meest succesvolle boeken passen. Voor de gebundelde korte stukken van Karel van het Reve is in Duitsland bijvoorbeeld geen interesse – Nederlandse kranten mogen dan volstaan met columns, in Duitsland is dit fenomeen onbekend.

En dan is er nog het negeren van vertalers. Dat gebeurt overal, maar vervelend blijft het. De presentator van het Spaanse televisieprogramma dat Connie Palmens *Las Leyes* besprak, bijvoorbeeld, constateerde dat 'Palmen zich zo uitstekend uitdrukte in het Spaans'. Haar vertaler kon zijn oren niet geloven.



G. GOPINATHAN (55) vertaalt Multatuli's klassieke roman *Max Havelaar* in het Hindi. Honderd bladzijden heeft hij nu gedaan, over een jaar veracht hij klaar te zijn. Dat er in India een lezerspubliek voor is, staat voor hem buiten kijf. "Het Indiase publiek is groot en het wil erg graag lezen. In een aantal staten is er nu zelfs al honderd procent alfabetisme. Ik vertaalde de *Havelaar* aanvankelijk in het Malayalam, de taal van mijn geboortestreek, Zuid India. Dat zijn nog altijd dertig miljoen lezers, maar mijn uitgever vond het beter dat ik het in het Hindi deed. Dat kan het hele land lezen."

Als kind hoorde Gopinathan, zoon van een ontwikkelde ambtenaar, het verhaal van Hansje Brinker, die zijn vinger in de dijk stak om het land voor overstroming te behoeden. En hij las de 'Oosterse roman' *Akbar van P. A. S. van Limburg Brouwer*, uit 1823. "Dat boek is in Nederland helemaal niet bekend, maar is in de negentiende eeuw als een van de weinige vertaald; het heeft de Indiase literatuur zeer beïnvloed. En dan hadden we nog Anne Frank. Vertaald uit het Engels natuurlijk, maar het was genoeg om me voor Nederland te interesseren. Toen een leraar van mij in Haarlem ging wonen als yoga-docent, was ik gewonnen. Ik wilde de taal ook leren."

Gopinathan studeerde Hindi en Malayalam – Nederlands leerde hij in zijn vrije tijd. Hij las poëzie en een paar bloemlezingen en Nootboom. Maar pas toen hij *Max Havelaar* had gelezen, besloot hij met een vertaling te beginnen. "Het was een belangrijk, revolutionair boek toen het verscheen en dat is het nu nog steeds. Ik vind het ongebruikelijk: een Nederlander die schrijft over de problemen in een Nederlandse kolonie. De Engelsers hebben dat niet gedaan. Als het in India verschijnt, zal het een bijdrage

leveren aan de discussie over het koloniale verleden."

Voor Gopinathan is het verblijf in het Vertalershuis van onschatbare waarde. "Natuurlijk is de kloof tussen Nederland en India enorm. Daar heb ik bijna geen hulpmiddelen. Hier vind ik planken vol met Multatuli-encyclopediën. Ik leer hoe ik de naam Barbertje moet uitspreken en ik kan de Lauriergracht zelf zien. Ik moet de dingen één keer gezien hebben. Met een woordenboek alleen kom ik er niet."

Het grootste probleem van *Max Havelaar* zijn evenwel niet de woorden of de plekken. Dat is de stijl van Multatuli: "Soms is het boek heel satirisch, soms buitengewoon ernstig. En elke keer moet je precies de toon vasthouden."



GERMÁN PATRICIO-ARSON (30) vertaalt I.M., Connie Palmens relaas over haar verhouding met Ischa Meijer, in het Spaans. Zonder voetnoten – het feit dat de grachtengordel buiten de landsgrenzen niet bekend is, vindt hij geen bezwaar. "De wetten, *Las Leyes*, was een groot succes in Spanje. Het Spaanse publiek kent Ischa Meijer niet; het zal dus gewoon twee fictionele karakters zien. En bovendien: vaak zijn schrijvers die heel specifiek schrijven ergens anders beroemder dan in eigen land. Montalbán, een Spaans auteur die echt heel specifiek aan Barcelona is gelieerd, is in Frankrijk beroemder dan bij ons. Het is juist zo: als een schrijver hier over zijn twee schrijft, dan gapen we. Terwijl een Spaanse lezer dat juist heel exotisch vindt."

Patricio-Arson vertaalde eerder al *De wetten* en *De vriendschap*. "Met *de wetten* heeft Palmen me behoorlijk aan het werk gezet. Dat heeft zeven hoofdstukken en telkens ontmoet de hoofdpersoon een man die een ander vak beoefent. Vaak ging het om uitdrukkingen en werkteerinen die ik ook in het Spaans niet goed kende."

"Inmiddels ben ik twee boeken verder; ik weet veel meer over haar manier van werken, haar manier van denken. In dit nieuwe boek zit haar hele hart, dat is duidelijk, maar het lijkt ook op de andere twee. Het is een filosoof, maar wel één die moeilijke dingen op een erg toegankelijke manier weet uit te leggen. In Spanje is dat ongebruikelijk voor een vrouw. Het is een seksistisch land. Spaanse critici schreven dat *De wetten* echt een boek voor mannen was, vanwege dat rationele. De uitgever stelde voor om het *Marie en de zeven mannen* te noemen."

Het lijkt erop dat hij gespecialiseerd is in Palmen – in het zuidelijke idioom van sommige van haar personages is hij goed thuis geraakt – maar hij is gek op Annie M.G. Schmidt en ook Nootboom zou hij graag willen vertalen. De kloof tussen de literatuur

van Noord- en Zuid-Europa fascineert hem en hij heeft er een mooie theorie over: "Het Griekse woord voor dichter, *poësis*, betekent *scheppert*: iets maken uit niets. Terwijl het Duitse en Nederlandse woord *dichten* te maken heeft met *verdichten*, het condenseren van de realiteit. Hier is literatuur beschouwend. Mediterraan hebben fantasie nodig."

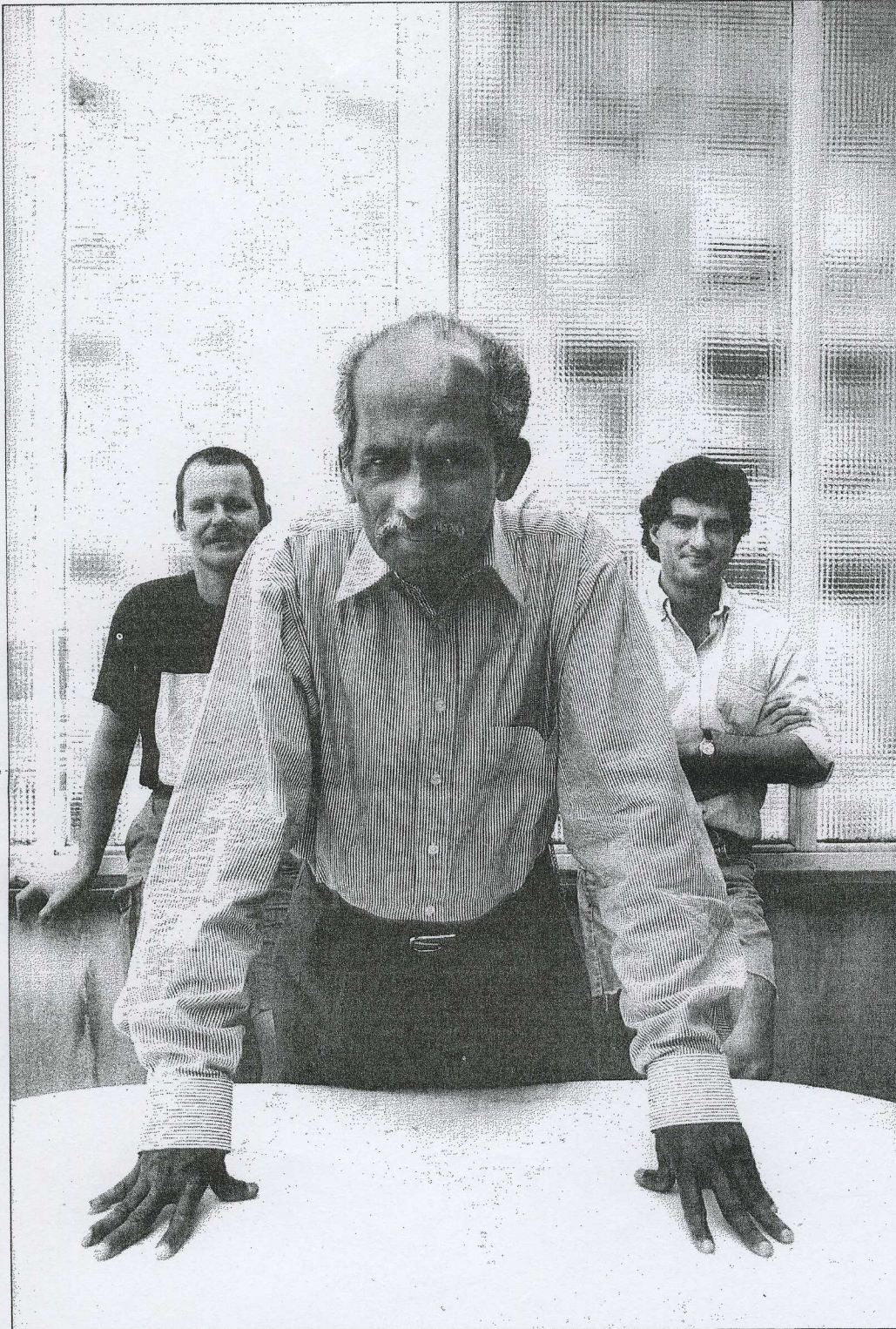


IN HET Duits gaat *Figuranten*, de tweede roman van Arnob Grunberg, *Statuten* heten. De vertaler, Rainer Kersten (33), is gecharmeerd van de schrijver en zijn boeken. "Ik heb hem laatst vergezeld op een lezingentournee, en ik help hem met een klein toneelstuk dat hij schrijft voor een gezelschap in Düsseldorf. Het heet: *Je bent ook heel aantrekkelijk als je dood bent*. Ik moet nogal aan het Engels sleutelen, want er komen Duitsers in voor die gebrekkig Engels spreken. En een Nederlander weet niet hoe een Duitser slecht Engels spreekt."

Kersten, die in Amsterdam ook een vertaling van Herman Pleij's *Dromen van Cocagne* voorbereidt, is voor Grunberg een fanatiek ambassadeur: "In tegenstelling tot de meeste mensen vond ik helemaal niet dat *Blauwe Maandagen* te lang was. Zijn werk is heel slapstickachtig, en dat staat of valt met herhalingen. Dat teleurgestelde idealisme, het eeuwige plannen van grote projecten waar nooit iets van terecht komt. In Duitsland bestaat niets vergelijkbaars. Een goede vertaling van *The Catcher in the Rye*, dat zou er misschien in de buurt komen."

Voor Grunbergs humor moeten we zien als iets typisch Nederlands. "De kloof tussen Duitse en Nederlandse literatuur is niet zo groot, al denk ik wel dat Nederlanders gespecialiseerd zijn in realisme. En je hebt de Nederlands humor. Grunbergs humor is misschien een vorm van joodse humor, maar hij past ook in een Nederlandse traditie." Waar we dan aan moeten denken? Wim T. Schippers, bij voorbeeld, of Koot en Bie. Maar dat Grunberg ook andere bronnen heeft, is duidelijk. Nog voordat Grunberg zijn essay over Karlsson van het dak schreef, de kinderboekfiguur van Astrid Lindgren, vond Kersten al dat de relatie tussen de hoofdpersonen in *Figuranten* zo deed denken aan die tussen Karlsson en het jongetje Erik.

Het succes van Grunberg in Duitsland laat ondertussen nog wel iets te wensen over. Van *Blauwe Maandagen* zijn er in elk geval nog geen tienduizend verkocht, zegt Kersten. "Want boven de tienduizend zou ik royalties hebben gekregen." Dat kan ook aan Grunbergs stijl hebben gelegen, die na de getrouwe vertaling door een redacteur werd bijgeschaafd. Kersten: "Ze vonden hem te wild – te veel herhalingen en afgebroken zinnen. Ik had het zelf juist graag wat wilder gezien."



Rainer Kersten, G. Gopinathan en Germán Patricio-Ansón (vlnr).

FOTO WUBBO DE JONG / HET PAROOL

Multatuli's Max Havelaar
in het Hindi, vertaald door
G. Gopinathan

पहला अध्याय

मैं एक कॉफी का दलाल हूँ और एमस्टर्डाम के नंबर ३७ लैरियर घाट(नहर), में रहता हूँ. उपन्यास या इस तरह की कोई चीज लिखने की मेरी आदत नहीं है, लेकिन मैं काफी समय से यह सोच रहा था कि कुछ ज्यादा रीम कागज खरीदूँ और उस पर वह चीज लिखूँ जो प्रिय पाठकगण, अब आप के हाथ में है; चाहे आप कॉफी के दलाल हों या और कुछ, इसे आप को जरूर पढ़ना चाहिए. मैंने उपन्यास जैसी कोई चीज न केवल कभी लिखी है, बल्कि ऐसी चीजें पढ़ना भी पसंद नहीं करता क्योंकि मैं तो एक व्यापारी हूँ. सालों से मैं सोचता आया हूँ कि आखिर इन सब का क्या प्रयोजन है.

Arnon Grunberg: *Figuranten*,
vertaald door Rainer Kersten

Geldhai

Ich bin der Geldhai, Makler für Bruchbuden.
Im Winter 1995 kam mir zum ersten Mal der Gedanke, Geldhai zu werden. Vorher hatte ich mir auch schon mal vorgenommen, Latin Lover zu werden oder Tangotänzer. Zwei Monate lang habe ich sogar noch einen Tangokurs besucht. Bis sie mir anboten, mir meine Kursgebühr zurückzugeben, wenn ich nur versprechen wollte, nie mehr wiederzukommen. Auf das Angebot bin ich eingegangen.
Eine Karriere als Büroangestellter hatte ich mir auch schon vorgenommen, oder als Filmstar oder Verleger, als Weinhändler, der seinen eigenen Wein austrinkt, als Börsenhändler, als Hure, als Komiker, als Filmregisseur und Mann einer zwanzig Jahre jüngeren Schauspielerin, als Hochstapler, als Schriftsteller, als Don Juan, als Selbstmordkandidat, als Brillenschlange, als Liebhaber von Frederika Steinman, als Weltmeister im Tischfußball, als Freund von Broccoli, als Schriftführer des Vereins der Genialen, als geheimer Mitarbeiter der Operation Brando, als Liebhaber von Elvira Lopez, als Frühlingsbrise von Elvira Lopez, als wandelnde, sprechende und singende Kreditkarte von Elvira Lopez, als ihr Masseur mit zwei linken Händen, als Vater ihrer Kinder – und dann, im Winter 1995, zum ersten Mal als Geldhai. Alles Mögliche hatte ich mir schon vorgenommen, echt die verrücktesten Sachen. Am Ende des Lebens will man wahrscheinlich nur noch wandelnde Leiche werden, doch so weit bin ich noch nicht. Obwohl ich vermute, dass es kein angenehmer Anblick sein wird.

Connie Palmens *I.M.*, vertaald door Germán Patricio-Ansón

In Margine

Él cicra la puerta de la calle en la Reestraat al doblar yo la esquina de la Prinsengracht. Nos quedamos paralizados, los dos nos miramos sin decir nada. Él querría acercarse a mí y yo a él, eso lo sabemos ambos. Sin darme ningún aviso por adelantado, mi esfinter se dilata y me lo hago encima. Frente a mí, él abre las piernas, se agarra el culo y exclama sorprendido que se ha hecho caca en los pantalones.
Le digo que esta vez si voy a subir con él. Es el 12 de febrero de 1991, siete días después de nuestra entrevista. Bajo mis ropas, llevo puestos ese día unos calzoncillos de boxeador demasiado anchos.